

Uhry se v minulosti mohly pochlubit řadou významných a vznešených šlechtických rodin jako Andrassy, Bethlen, Batthyány, Zichy, Apponyi, Grassalkovich, Khuen-Héderváry, Károlyi, Pálffy, Teleki, Festetics, Pallavicini, Széchenyi ad. ad., ale žádná nemohla co do majetku a významu předstihnout knížata Esterházy, která proslula nejen na území starého Uherského království, nýbrž po celé Evropě. Na vrcholu své moci vlastnil kníže Esterházy více než 300.000 ha půdy v oblasti u jezera Fertő (něm. Neusiedlersee) a patřilo mu 700 vesnic a 21 zámků, takže kolikrát ani nevěděl, co mu přesně všechno náleží. To bylo postavení srovnatelné opravdu jen s vlivnými a pohádkově bohatými rodinami v Rusku (např. Jusupov, Orlov, Potěmkin, Stroganov, Sayn-Wittgenstein), případně s magnáty v někdejší polsko-litevském státě (např. Zamoyski, Radziwill, Czartoryski, Potocki, Poniatowski). Po určitý čas patřil Esterházyům také ostrov Mainau v Bodamském jezeře a k tomu panství Gailingen. V Českém království se dá s Esterházy srovnávat jen starší větev rodu Schwarzenbergů, jež vlastnila přes 176.000 ha pozemků.

Situaci vládnoucích knížat z rodu Esterházy nám dobře dokreslí vzpomínka anglického cestovatele Johna Pageta z roku 1839, kdy napsal: „*Nádhera některých anglických pairů je tak veliká, ale přesto se obávám, aby se mi nevyčetlo, že jako cestovatel velmi přeháním, když vyprávím o přepychu Esterházyů. A přitom mu patří na několik mil odtud (od zámku v Kismártonu, německy Eisenstadt, pozn. aut.) ještě další tři paláce stejné velikosti... Anglie je proslulá svými šlechtickými zámky a bohatými sídly, ale přesto si vůbec nedokážeme udělat náležitou představu o nádheře, z níž se tehdy těšil takový Esterházy. Vždyť se u něho takřka mačkaly zástupy nejkrásnějších žen ze čtyř zemí, vždyť tu bylo 360 komnat pro hosty plné jeho návštěvníků, jeho koncerty dirigoval Haydn, opery u něho byly obsazeny italskými umělci, jeho zahrady naplněny množstvím veselých hostů, v předpokojích se tísnilo bohatě oděné sluhové a brány paláců hlídali granátníci knížecího vojska. Taková nádhera také překonávala polovici královských dvorů Evropy! Já sám znám jenom Versailles, které co do vysokého a drahého přepychu minulých dob se vyrovnají Esterházymu... Zimní stádo jeho ovcí čítá dobrých 250.000 kusů a ke každé stovce z nich přísluší jeden ovčák, což dohromady znamená 2.500 pastevců! A jak poznamenala jedna zámecká paní z okolí, když jsme se o tom dali do řeči: Esterházyové dělají všechno ve velkém: zesnulý princ živil dvě stě metres a sto nelegitimních dětí od něho dostávalo důchod“.*

Nelze však vše poměřovat pouze velikostí majetku. To v žádném případě nemůže být určující kritérium pro význam rodu. Esterházyové byli spřízněni četnými sňatky s řadou starobylých uherských a evropských rodů, z nichž lze uvést například Károlyi, Batthyány, Thurzó, Erdödy, Pálffy, Thököly, Visconti, Grassalkovich, Cavriani, Csáky, Trubeckoj, Rákóczy, Illésházy, Lubomirski, Starhemberg, Sztáray, Széchenyi, Castiglioni, Bánffy, Pallavicini, Forgách, Festetics, Child Villiers. Mezi manželkami hrabat a knížat Esterházy najdeme i zástupkyně rodů žijících v Čechách či na Moravě jako Lobkovice, Lažanské, Althanny, Salmy, Lamberg, Metternichy, Liechtensteiny, Rohany, Thurn-Taxisy a jiné.

Mezi jednotlivými členy rodu najdeme celou řadu výjimečných osobností. Rodina byla celkově veřejností pokládána za prohabsburskou na rozdíl od jiných uherských magnátů, ale i Esterházyové se přirozeně nezříkali uherského (maďarského) zemského patriotismu. Jedna z rodových linií (tzv. fraknoi) získala dne 7. prosince 1687 knížecí titul. Napřed se jednalo o hodnost říšského knížete pouze pro osobu Pála hraběte Esterházyho za to, že pomohl Habsburgům uznat jejich dědičné právo na uherský královský trůn. V roce 1712 byl titul rozšířen na všechny prvorozené syny z uvedené rodové větve a nakonec roku 1783 na všechny členy této odnože. V únoru 1765 získali také český inkolát.

Mnoho členů rodu se vyznamenalo na poli válečném. Většina byla ve službách císařských, nalezli bychom je ale i na straně uherských rebelů v průběhu 17. a 18. století. Často také vstupovali do francouzských, britských nebo ruských služeb. Za všechny jmenujme generály Dániela (1665-1714), Antala (1676-1722), Imreho (1726-1792), Miklóse Bálinta (1740-1806) či Miklóse (1765-1833), který založil proslulou knížecí obrazárnu a v roce 1804 získal bavorské panství Edelstetten. Ještě nelze nezpomenout rakouského polního maršála knížete Pála Antala (1711-1762) a podmaršálka Pála Antala (1738-1794). Jeden z Esterházyů, hrabě Ferdinand Walsin (1847-1923), důstojník francouzské armády, se zapletl dokonce do neblaze známé Dreyfusovy aféry.

Z církevních hodnostářů jmenujme alespoň Imreho (1665-1745), arcibiskupa esztergomského a primase uherského, Károlye (1725-1799), biskupa v Egeru, a Pála Lászlóa (1727-1799), biskupa v Pécsi. V novější době jako politici vynikli Móric (1807-1890), rakouský ministr a diplomat, stejnojmenný hrabě Móric (1881-1960), který se dokonce v roce 1917 stal uherským ministerským předsedou. Významnou úlohu sehrál v revoluční Batthyányho vládě kníže Pál Antal (1786-1866), uherský ministr zahraničí a již dříve osvědčený diplomat ve Velké Británii a v Sasku. Mnoho členů rodiny zastávalo nejvyšší úřad v Uherském království, úřad palatina, tj. v podstatě zástupce panovníka. Byl jím i první kníže Esterházy Pál (7. 9. 1635 - 26.3.1713), jinak rovněž zasloužilý císařský generál,

rytíř řádu Zlatého rouna, císařský tajný rada a komoří, rychtář Kumánů, dědičný nejvyšší župan v župách Sopron, Pest, Pilis a Zólyom. Disponoval i právem razit vlastní mince a povyšovat do nižšího šlechtického stavu stejně jako jeho následovníci. První kníže Esterházy proslul i založením velkolepé zbrojnice na zámku Fraknó a stavbou masivního residenčního zámku v Kismártonu. Pál také komponoval, maloval a skládal básně.

Mimořádné místo v rodině patří knížeti Miklósi Józsefovi (18. 12. 1714 Wien - 28. 9. 1790 Wien, obr. vpravo). Jednak se proslavil coby císařský generál v boji proti Prusům v bitvě u Kolína, hlavně jej však známe jako všestranného příznivce umění a hudby zvláště. V letech 1764 - 1766 nechal vybudovat impozantní zámek Esterháza u osady Fertőd, dodnes přezdívaný uherské Versailles (na fotografii vlevo). V roce 1773 zde hostil císařovnu Marii Terezií s rodinou. Od roku 1761 zaměstnával hudebního skladatele Josefa Haydna, jenž si službu u Esterházyho ve svých dopisech velmi pochvaloval. Není bez zajímavosti, že obživu u něj nalezlo i několik českých hudebníků. U rodiny později našel útočiště i budějovický rodák a nadaný skladatel Vojtěch Jírovec. Také jiní Esterházyové podporovali hudební skladatele - například Ference Liszta a Franze Schuberta. V zámku Esterháza se stále konaly honosné plesy, koncerty, opery, ohňostroje, slavnostní iluminace, dokonce se tehdy běžně říkalo „*Když chceš slyšet dobrou operu, jedu do Esterházy*“.

Nás ještě mohou blíže zaujmout také osudy československého státního občana a politika, hraběte Jánose Esterházyho (14.3.1901 Nyitraújlak - 8.3.1957 Mírov). V roce 1936 se mu podařilo sjednotit všechny maďarské strany působící na Slovensku, několik let byl poslancem Národního shromáždění a posléze slovenského sněmu. I za druhé světové války zůstal ve slovenské politice, avšak rozhodně nesouhlasil s protizidovskými taženými a jako jediný slovenský poslanec hlasoval proti deportacím. V roce 1945 byl zatčen a odsouzen nejprve k trestu smrti, pak na doživotí. Trest si odpýkával napřed v SSSR, potom na moravském Mírově.

Dnešním šéfem rodu je Antal, 13. kníže Esterházy de Galántha, okněžněný hrabě ze Edelstetten, dědičný hrabě ze Forchtenstein. Narodil se 27. prosince 1936 ve Vídni a v současnosti žije převážně v Mnichově anebo na zámku Edelstetten ve Francích. Dědicem je jeho syn, devatenáctiletý dědičný princ Pál-Antal.

Ještě se pro orientaci přeci jenom na chvíli vraťme k majetkovým poměrům hraběcí a knížecí linie starobylého rodu Esterházy. V Rakousko-Uhersku knížecí majorát zahrnoval na sklonku 19. století v Uhrách panství Kismárton, Esterháza, Szarvö, Pecsényed, Fraknó, Kabold, Lakompák, Léka, Keresztúr, Köszeg, Süttör, Boldogasszony, Kaposvár, Köpcsény, Alsóindva, Nempthy, Csobáncz, Léva, Ipolypásztó, Végles, Buják, Szádvár, Dereske, Bice, Sztrecsen, Ozora, Dombóvár, Szentlőrincz, Kisvárd, Árva a Lietava, k tomu na území Dolního Rakouska dominia Schwarzenbach a Pottenstein. Hospodaření se v minulosti neobešlo bez problémů. Lesk a okázalost knížecího dvora vedla v roce 1860 k nucené správě kvůli velkému zadlužení. Těmto nepříjemným opatřením často neunikly též šlechtické fideikomisy v Čechách. Značně ublížila esterházyovskému hospodářství poválečná pozemková reforma. Zatímco statky v Rakousku, Bavorsku a potriánských zmenšených Uhrách zůstaly nedotčeny, na jižním Slovensku připojeném k nově vzniklé Republice československé byla Esterházyům coby Maďarům zabrána většina majetku.

V roce 1935, za vlády admirála Horthyho, vlastnila v „malých“ Uhrách (v Maďarsku) hraběcí větev rodu panství Marcaltő, Tata, Szigliet, Nyitraújlak, Bakonyszombathely, Sárosd, Csákvár, Réde a Devecser v úhrnné výši 100.717 ha, majetnější knížecí větev pak spolu s domy v Budapešti panství Szilasbálhás, Borostyánkő a Esterháza, která obnášela 137.145 hektarů. Rodině dosud na území bývalé Rakousko-uherské říše patří mimo jiné zámek v Kismártonu (německy Eisenstadt), který drží už od roku 1649. Dnes je zčásti pronajat zemi Burgenland, jež ho využívá k reprezentativním a výstavním účelům. Mimo to tu sídlí ředitelství esterházyovských statků a vinný sklep. Od roku 1622 nepřetržitě vlastní v Burgenlandu i zámek Fraknó (německy Forchtenstein), kde návštěvníci mohou hlavně obdivovat cennou zbrojnici s exponáty ze 16., 17., 18. a 19. století. Kdo se alespoň trochu zajímá o dějiny tohoto rodu, neměl by rozhodně vynechat návštěvu zámků Fertőd a Tata v Maďarsku. Může si přitom dopřát chutný ořechový zákusek zvaný jak jinak než „*esterházy torta*“. Na rodinu Esterházy do dnešních časů upomíná i malé městečko Esterhazy ležící v kanadské provincii Saskatchewan. Bylo pojmenováno podle hraběte Paula Otto Esterházy (1830-1912), který žil ve Francii a pomáhal osidlovat zdejší oblast.

Literatura:

- BÁNÓ, Attila: Régi magyar családok. Budapest 1996.
- BOEKHOFF, Hermann – JOOP, Gerhard – WINZER, Fritz: Paläste, Schlösser, Residenzen. Zentren europäischer Geschichte. 1971.
- Britannica Hungarica. Világenciklopédia, VI. kötet. Budapest 1996.
- CLAM MARTINIC, Georg: Burgen und Schlösser in Österreich. Wien 1998.
- Der grosse Brockhaus, V. Band. Leipzig 1930.
- Genealogisches Handbuch des Adels, Bd. 114. Genealogisches Handbuch der fürstlichen Häuser, Bd. XV. Limburg a. d. Lahn 1997.
- GUDENUS, János József – SZENTIRMAY, László: Összetört címerek. A magyar arisztokrácia sorsa és az 1945 utáni megpróbáltatások. Budapest 1989.
- J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, I. Band, 3. Abt. 3. A Reihe. Die Fürsten des Heiligen Römischen Reiches. Nürnberg 1887.
- LENDVAI, Paul: Die Ungarn. Ein Jahrtausend Sieger in Niederlagen. München 1999.
- NAGY, István: Magyarországi családai. Pest 1858.
- Österreich Lexikon, I. Band. Wien und München 1966.
- WURZBACH, Constant von: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, IV. Theil. Wien 1858.

